

MERVE GENÇ • Güzelliğın Politikası

MERVE GENÇ 1988'de Çanakkale'de doğdu. Bilkent Üniversitesi İngilizce-Fransızca-Türkçe Mütercim Tercümanlık Bölümü'nü bitirdi. Yüksek lisans eğitimini İngiltere'de City, University of London'da Medya ve İletişim Bölümü'nde tamamladı. Doktorasını Hacettepe Üniversitesi'nde iletişim bilimleri alanında yaptı. Nişantaşı Üniversitesi Yeni Medya Bölümü'nde doktor öğretim üyesidir.

İletişim Yayınları 2953 • Araştırma-İnceleme Dizisi 480

ISBN-13: 978-975-05-3007-4

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Tamlı Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK ve KAPAK İLLÜSTRASYONU Seda Mit

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MERVE GENÇ

Güzelliğin Politikası

YouTube Güzellik Topluluğu

Annem ve babama...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
GİRİŞ	13
GÜZEL OLAN POLİTİKTİR	17
Güzellik öyküsü	17
Güzellik endüstrisinin yükselişi	25
Makyaj güzelleşmekten başka ne işe yarar?	27
Feminist politika ve beden	30
ÜÇÜNCÜ DALGA: GÜÇLENME Mİ BİREYSELLEŞME Mİ?	39
Popüler kültürün yeni görünümleri	49
Kültürbozan kadınlar ve dijital sahalar	52
YOUTUBE GÜZELLİK TOPLULUĞU	59
Kız işidir vlog çekmek, tıpkı günlük tutmak gibi... ..	67
Yeni bir iş: YouTuber'lık	70
YouTube'da makyaj yapmak bir "iş" midir?	83

Güzel olmak mı, güzel hissetmek mi?	93
Bir tür direniş: Beden olumlama	106
YouTube'lar tartışıyor: Kızsal uğraşlar, cinsellik, cinsiyet	112
<i>Her kızın bilmesi gerekenler</i>	112
<i>Hiç de ayıp değil: Cinsellik</i>	118
<i>Biraz da "cinsiyet"ten konuşalım</i>	122
SON SÖZ	133
KAYNAKÇA	137

TEŞEKKÜR

Bu kitap Ekim 2019'da Hacettepe Üniversitesi'nde savunduğum “Kadınlar Arası Bir Güçlenme Alanı Olarak Güzellik: YouTube Güzellik Kanalları Örneği” başlıklı doktora tezi-
min gözden geçirilmiş halidir.

Benim kadın çalışmalarıyla ilk karşılaşmam İngiltere'deki yüksek lisans eğitimimde seçmeli olarak aldığım “*Feminism and Technology*” dersidir. Ardından doktora ders döneminde yine seçmeli olarak aldığım “Kadın Anlatıları” dersi ile farklı görüşlerle tanışma fırsatı buldum. On dört haftalık ders dönemi boyunca ilgim hep Türkiye akademisinde pek de yer bulmayan bakış açılarına yönelik oldu. Yüksek sesle dile getirmekten kaçındığım bu görüşleri mırıldandım durdum. Bu mırıldanmalarımın aslında en basit ifadeyle *Sex and the City* kadınlarının da kadınların ezilme biçimlerine dair söyleyecek bir şeyleri olduğunu ve bu kadınların söyleyeceklerinin feminizm içinde bir karşılığı olduğunu aktarmaya çalışıyordum. Dahası bu kadınların ezilme biçimlerinin daha görünmez ve karmaşık olması gerekçesiyle çalışılması gerekliliğine inanıyordum. Bana göre ilk bakışta ken-

dinden emin, ekonomik olarak özgür, feminist hareketin politik kazanımlarından en fazla faydalanmış, eğitilmiş, heteroseksüel, bakımlı, hiç de ezilmiş benzemeyen bu kadınların iktidarın baskı unsurlarından azade olduğunu düşünmek yanıltıcıydı.

Bu niyetle dersin öğretim üyesi Aksu Hoca'ya düşündüklerimden ve uzunca zamandır izlediğim YouTube güzellik kanallarından bahsettiğimde beni bu mesele üzerine çalışmam konusunda yüreklendirdi. Türkiye akademisinde bu bakış açısının azlığına ve feminizm için çalışılmaya değer niteliğine dikkat çekti. Böylelikle işe koyulduk. İşte bu çalışma bu türden sorgulamaların ve danışmanım Prof. Dr. Aksu Bora'nın yüreklendirmelerinin bir ürünüdür. Kendisine bu süreçte beni her zaman cesaretlendirdiği, ufkumu açtığı, ihtiyacım olan her an bilgisi ve şefkatiyle yanımda olduğu için danışmanım, hocam ve yol göstericim olarak büyük teşekkür borçluyum... O olmasaydı fısıltılarım yazıya dökülemezdi. Sanırım benim için onu tanımlayan en isabetli ve öz ifadelerden biri hep "bilgisiyle seven hoca" oldu, olacak. Bir hoca ve insan olarak bana örnek olduğu için minnettarım.

Ayrıca yine bu çalışmaya başladığım andan itibaren desteklerini esirgemeyen ve konunun yeni medya çalışmalarını ile bağlantısını kurmamda yönlendirmeleri, titiz okumaları ve geri dönüşleriyle önemli katkılar sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mutlu Binark ve Prof. Dr. Günseli Bayraktutan'a teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca tek bir gün dahi beni destek ve inançlarından mahrum bırakmayan ailem ve en büyük destekçim eşim içinse kendimi ne kadar şanslı hissettiğimi söylemeden geçmek istemem. Varlıkları yaşadığım her zorluğu katlanılabilir kıldı.

Ve hiç kuşkusuz bir diğer teşekkürüm çalışmamda yer verdiğim her bir topluluk üyesine. Onlardan yalnızca çalış-

mam için destek almadım. Topluluktaki kadın ve erkekler bir yandan da kendi duygusal iklimim içinde, kimi zaman yalnız hissettiğimde kimi zaman ise kafamı dağıtmak istediğimde, bana duygudaşlık eden “gerçekte” hiç tanışmadığım ama bana her zaman güç ve moral veren arkadaşlara dönüştüler...

MERVE GENÇ
Haziran 2020, İstanbul
mrv.genc1@gmail.com

GİRİŞ

Güzellik, her çağda, her yerde üzerine konuşulan, yazılan, tartışılan bir konudur. Neyin güzel kabul edileceği bir yana, üzerinde anlaşılmiş olan “güzel” de gayet netamelidir. Arzulandığı kadar korkulan bir şey.

Her dönemin idealize ettiği bir güzellik tanımı vardır ve bunu ezeli ve ebedi olarak sabitmişçesine sunar. Güzelliğin kadınlarla ilişkilendirilmesi, bu konunun feminizmin önemli bir tartışma odağı haline gelmesine sebep olmuştur: Kadınların ikincilleştirilmesinde, kadınlık normlarının işletilmesinde güzellik nasıl bir yerde durmaktadır?

Tüketim kültürünün günümüzde aldığı gerçeküstü biçimler ve devasa kozmetik sektörü ortada yokken de feministler güzellik idealinin kadınlar için nasıl elden ayaktan düşürücü bir etkisi olduğunu tartışmışlardır. Tarihsel olarak dönemlere ayrıldığında *birinci dalga feminizm* olarak adlandırılan erken dönem feminist yaklaşımlar ve ardından *ikinci dalga feminizm* adı altında kavramsallaştırılan ikinci dönem yaklaşımların güzellik ideolojisine karşı mesafeli ve eleştirel bir tutumları olduğu görülür. Bu feminist yaklaşımlar gü-

zelliği patriarkanın kadınlar üzerinde kurduğu tahakkümün bir aracı olarak kavrar. Bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturan *üçüncü dalga feminizmin* içindeki *kız kültürü yaklaşımı* ise önceki feminist yaklaşımlardan farklı olarak, güzellik ideolojisinin baskılayıcı yanını ihmal etmeden, güzelliği kadın öznelliğinin inşasında “güçlendirici” bir araç olarak çözümlenmeyi amaçlar. Böyle bir çözümlenmenin nasıl bir anlamı olabilir?

21. yüzyıldaki toplumsal düzeni oluşturan temel bir ögenin teknoloji olduğunu biliyoruz. 2000’lerden, fakat özellikle 2010’lardan itibaren, yeni iletişim teknolojilerine bağlı olarak yaşanan toplumsal dönüşüm, güzellik kültürünü yeniden tartışmaya açmak için bir zemin hazırladı. Hele ki içinden geçmekte olduğumuz dönemde yalnızca dijitalleşme değil aynı zamanda gösteri ve performans kültürünün de yükselişte olduğu düşünülürse. Bu kültür içinde varlığımızın bir kanıtı olarak görüntüye duyulan ihtiyaç, hiç olmadığı kadar yoğun. Özellikle varlığı beden üzerinden tanımlanan kadın cinsi için, beden imgesi ve bu imgeye bağlı anlamlar, yaşamsal olabiliyor. Bir yandan görsellik ve eğlenceye odaklı bu kültürün kadınlar için ne kadar zorlu olabildiğini görüyoruz, diğer yandan aynı kültürün içinde hegemonik kadın ideallerinin ve imgelerinin dönüştürülmesi için imkânlar da var. Kadınların kendi blogları, vlogları ya da sosyal medya hesapları üzerinden yaptıkları paylaşımlar ile kendilerini temsil etme biçimleri, geleneksel medyadaki kadın temsillerinden ciddi biçimde farklı. Bu farkı neye yorabiliriz?

Bu çalışmanın odak noktasını, hegemonik kadın ideallerinin ve imgelerinin kadınlar tarafından nasıl ele alındığı, güzelliğe dair karmaşık resmin nasıl çözülmeye çalışıldığı oluşturunuyor. Tartışılacağı üzere güzellik ideolojisine yönelik kavrayış, feminist düşüncenin beden politikalarına yaklaşımı konusunda önemli bir kırılma noktası. Feminist yaklaşımlar

güzellik dayatmasının politik işlevinin kadınları ikincilleştirmek olduğu konusunda hemfikir. Fakat bununla birlikte güzelliği arzulama ya da talep etme hakkı konusunda farklı ve birbiriyle çatışan görüşler var. Sosyal medyanın en önemli gösteri alanlarından biri YouTube ve YouTube Güzellik Topluluğu, her iki bakışın da izlerinin sürülebileceği bir yer. Üstelik güzellik ideolojisine ve mitlerine dair eleştirel yaklaşımların bizzat bu güzelleşme pratiklerini uygulayanlar tarafından geliştiriliyor olması, güzelliğin kadınlar için ak ya da kara gibi keskin sınırları olan bir alan olmadığını gösteriyor. Bu sebeple YouTube Güzellik Topluluğu hem iktidarın bir basıkı aracı olarak güzellik ideolojisine karşı eleştirel söylemlerin geliştirildiği, hem güzelliğin yeniden yorumlandığı bir alan olarak popüler kültürde önemli bir yer teşkil ediyor. Bu kapsamda çalışma boyunca yirmi güzellik YouTuber'ının toplamda kırk sekiz videosu, üçüncü dalga feminizmin *kız gücü* kavramı çerçevesinde analiz edildi.

GÜZEL OLAN POLİTİKTİR

Güzellik öyküsü

Güzellik bir öyküdür ve bu öykü anlatıldığı zamanın koşullarına ve ihtiyaçlarına göre farklılaşır. Üstelik sadece zamansal değil mekânsal olarak da değişkenlik gösterir. Örneğin Antik Yunan'ın etine dolgun kıvrımlı kadınları 2000'lerin başındaki sıfır beden güzellik tanımına uymaz. Ya da Afrika kabilelerinin güzellik anlayışı ile Avrupalı güzellik tanımı birbirinden fersah fersah uzaktır. Fakat yine de güzellik öyküsü bize güzelliğin öznel ve değişken bir olgu olduğunu unutturur. Bu öykünün anlatı gücü o kadar kuvvetlidir ki bizler güzelliğin mevcut tanımını ezeli ve ebedi olarak sabitmiş gibi algılarız.

İnsanlık tarihi içerisinde filozoflardan sanatçılara, bilim insanlarından sıradan insana kadar hep “Güzel nedir?” sorusunun cevabı aranmıştır. Bu sorunun cevabı farklı disiplinlerde yürütülen çeşitli çalışmalarla ele alınmakla beraber esas olarak felsefe literatürüne dayanır ve güzel kavramı felsefe literatürü içinde estetik bilimi çerçevesinde incelenir (Kesim & Kar, 2016, s. 193). Esasen estetik, güzelin bilimi

değildir fakat güzellik sorunu estetikte önemli bir yer tuttuğu için bir zamanlar estetiğe güzelin bilimi denmişliği de vardır (Ziss, 2016, s. 130). Fakat “Güzel nedir?” sorusunun cevabını tıpkı diğer disiplinler gibi estetik bilimi de ver(e)mez. Francette Pacteau *Güzellik Semptomu* (2005) adlı kitabında bunu şöyle ifade eder:

Estetik bilimi güzelin duyumsandığı koşulları inceler; ancak güzelliğin doğası ve kökeni konusuna bir açıklama getirememiştir; her zaman olduğu gibi bu başarısızlık, bol miktarda içi boş ve çınlayan güzel sözle örtülmüştür (Freud, 1999, s. 42’den akt. Pacteau, 2005, s. 21).

Bu tanımsal güçlüğü rağmen güzelliğin en genel ifadesi için Umberto Eco’nun, *Güzelliğin Tarihi* (2006) adlı kitabının giriş yazısında verdiği tanıma başvurulabilir. Eco’ya göre, “‘zarif’, ‘hoş’ ya da ‘enfes’, ‘harika’, ‘muhteşem’ ve benzeri ifadelerle birlikte, ‘güzel’ sözcüğü de genellikle beğendiğimiz bir şeyi belirtmek için kullandığımız bir sıfattır. Bu bakımdan güzel olan, aynı zamanda iyi olana da eşittir” (Eco, 2006, s. 8). Bu anlatımıyla Eco, estetik felsefede de sıklıkla dile getirildiği şekilde güzelliğin maddesel boyutunun yanı sıra tinsel boyutuna da vurgu yapar.

Benzer şekilde, Claudie Sagaert de *Kadın Çirkinliğinin Tarihi* (2017) kitabında Antik Yunan’da güzelliğin hiçbir şekilde ahlâk duygusundan ayrı tutulmadığını söyler. Düşünme kabiliyeti ve fiziksel güç birbirinden bağımsız düşünülemediği gibi muhakeme etme, tartışma ve kendini yetiştirme gibi yetiler de estetikten ayrı tutulamaz. Bu sebeple “güzel ve iyi olan” anlamına gelen *Kalos Kagathos* ruhsal ve bedensel güzellik arasındaki ilişkiyi ortaya koyar (Sagaert, 2017, s. 25).¹ Dolayısıyla zamansal ve kültürel olarak değişken-

1 Antik Yunan’da kadın güzelliği dış güzellikle sınırlanmış ancak dış görünüş tek başına bir varlığı güzel olarak tanımlamada tek başına yeterli sayılmamış-